

Posudok na habilitačnú prácu:

Petr Šída: Člověk a přírodní zdroje v době kamenné

Univerzita Karlova 2020

Posudzovaná habilitačná práca PhDr. Mgr. Petra Šídu, Ph.D. je venovaná trom okruhom nosných tém zameraných na využívanie surovinových zdrojov. Začína súhrnom a zhodnotením poznatkov viažucich sa k jednotlivým témam a pokračuje výberom publikácií, v ktorých sa danej problematike venuje. Autor práce často nie je jediným autorom publikovaného textu, ale napísal ho so spoluautormi. Keďže viacerí zo spoluautorov sú prírodovedci, ich práca, ktorej výsledkom sú pripojené príspevky alebo štúdie, má interdisciplinárny charakter. Je to mimoriadne obohacujúce a pre obdobia dôb kamenných priam nevyhnutné. Z dôvodov, ktoré uvádza aj autor práce, archeológia týchto najstarších období dokáže zachytiť len časť života spoločnosti a činností nutných na jej prežitie. Prírodovedné disciplíny, ktoré participujú na tejto spolupráci, pomáhajú zodpovedať alebo aspoň načrtnúť otázky vývoja prírodného prostredia a jeho zdrojov. P. Šída je autorom viacerých štúdií i monografií ako sú uvedené v posudzovanej práci a ktoré dokladajú jeho vynikajúcu orientáciu v archeologickej literatúre.

Prvou témou práce sú kamenné suroviny. Autor charakterizuje jednotlivé zdroje štiepateľných kamenných surovín na území Čiech a ich využívanie v dobách kamenných. Na základe dosiahnutých výsledkov definuje exploatačné a komunitné areály a vzťahy medzi nimi v rámci jednotlivých kultúr. Pre hodnotenie významu exploatačných areálov boli využité kumulatívne krivky množstva surovín so špeciálnym vytýčením 30, 60 a 90 % ich zastúpenia v súboroch industrií. Za lokálne zdroje sú považované suroviny vyskytujúce sa do vzdialenosti 10 km od lokality. Najkvalitnejšou surovinou sú silicity z glacigénnych sedimentov. Po nich nasledujú kremence a porcelanit. Menej kvalitné sú jaspisy, kriedové kremence, limnosilicity a ďalšie druhy. Využívanie silicitov je prezentované detailným surovinovým zložením štiepanej industrie na vybraných lokalitách jednotlivých kultúr.

V starom a z veľkej časti aj v strednom paleolite boli využívané najmä lokálne zdroje surovín. Hlavnou surovinou pre mladý paleolit sú silicity z glacigénnych sedimentov zo severnej časti územia. V neskorom paleolite dochádza k zmene v zásobovaní surovinami. Do popredia sa dostávajú zdroje bavorských rohovcov ležiace južným smerom, aj keď aj silicity

z glaciénných sedimentov sú pomerne hojne zastúpené. V mladom aj v neskorom paleolite ide o suroviny donášané z veľkej vzdialenosti. Doplňované boli menej kvalitnými lokálnymi horninami. V mezolite je doložené využívanie surovín zo stredných a malých vzdialeností.

Podľa lokalizácie surovinových zdrojov bola určená veľkosť komunitného areálu v mladom a neskorom paleolite na viac ako 100 km, kým v mezolite sa znižuje na 70 až 80 km. Tieto rozdielne surovinové stratégie považuje P. Šída za dôsledok odlišných pleistocénnych a holocénnych ekosystémov. Komunitný areál predstavuje podľa autora priestor, v ktorom sa lovecko-zberačské skupiny pohybovali. V tejto súvislosti vyvstáva otázka organizácie migrácií skupín na takú veľkú vzdialenosť a ich opätovný návrat do pôvodného areálu, alebo predstavujú skôr dôkaz o výmenných kontaktoch, prípadne cielených výprav menších skupín za kvalitnou surovinou.

Rovnako zaujímavá a aktuálna je aj druhá časť práce venovaná ťažbe a distribúcií metabazitov na výrobu brúsených sekier. Z prírodného výskytu v Jizerských horách sa táto surovina v neolite dostávala a používala na území strednej Európy v okruhu 1000 km od zdroja. Vďaka výskumom autora na Maršovickom vrchu sa získali poznatky o spôsobe ťažby metabazitov. Taktiež sa priamo na mieste dokumentoval spôsob opracovávania suroviny. Z kontextov ťažobných jám a ohnísk boli získané datovania v rozpätí 5600 – 4900 rokov pred n.l., ktoré zahŕňajú obdobie od konca mezolitu a predovšetkým starý neolit až po prechod k mladšej časti neolitu. Hlavná ťažba je spojená s kultúrou s lineárnou keramikou a so staršou fázou kultúry s vypichovanou keramikou. Ojedinelé začiatky požívania metabazitov vo forme okruhliakov sa dajú vysledovať už v gravettienskej kultúre na lokalite Praha-Jenerálka. Za mimoriadne dôležité považujeme identifikáciu sekier v prostredí mezolitu na lokalitách Bad Dürrenberg pri Halle v Nemecku a tiež fragment brúseného artefaktu na lokalite Švédův previs v Českom Švajčiarsku s datovaním 7508 – 6829 BC.

Na mnohých územiach strednej Európy sa stále diskutuje otázka konca mezolitického a začiatku neolitického osídlenia z hľadiska kontaktu dvoch rozdielnych populácií. Zistené skutočnosti výrazne narušujú predstavu o neexistencii kontaktov medzi nimi. Naopak dokladujú istú formu spolupráce a odovzdávania skúsenosti pôvodných lovecko-zberačských komunit novo prichádzajúcim roľníkom.

Tretia časť práce je zameraná na analýzu vegetácie starého holocénu a spôsobom jej ovplyvňovania človekom. Na podklade analýz peľu, plodov, semien, makrozvyškov rastlín a uhlíkov podáva obraz vývoja oblastí severočeských pieskovcových previsov a zaniknutého

jazera Švarcenberk v južných Čechách. Opiera sa predovšetkým o výsledky vlastných výskumov mezolitického osídlenia vedených oblastí v spolupráci prírodovedcami. Výsledky analýz dochovaných zvyškov rastlín ako zdroja potravy loveckých a zberačských skupín ukazujú na isté obmedzené možnosti ovplyvňovania prírodného prostredia.

Predložená práca spĺňa požiadavky kladené na úroveň habilitačných prác v odbore archeológia.

V Košiciach 16.8.2021

doc. PhDr. Ľubomíra Kaminská, DrSc.

Archeologický ústav SAV

Oddelenie pre výskum východného Slovenska

Hrnčiarska 13

040 01 Košice, SK